

І. А. Федькова

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ВІДОБРАЖЕННЯ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ЛЕКСИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ДІАЛЕКТНІЙ ЛЕКСИКОГРАФІЇ

У статті проаналізовано хореографічну діалектну лексику, що зафіксована в лексикографічних та етнографічних працях, на основі чого виділено лексико-семантичні групи та підгрупи.

Ключові слова: хореографічна лексика, танець, говір, діалект.

У словниковому складі сучасної української літературної мови поряд із загальнонародним фондом, яким користуються усі носії мови, існує і велика група слів, поширених лише на певній території. Це — діалектна лексика. Важливим є те, що «загальнонародна мова і місцеві діалекти не виключають одне одного, а, навпаки, одне одного зумовлюють» [6, с. 13].

Серед різних тематичних груп, описаних у наукових працях, важливе місце посідає і хореографічна лексика. Вона часто відтворює культурні реалії глибокої давнини, оскільки з давніх-давен українці поряд із вербальними засобами спілкування використовували і мову тіла — танець. Усі важливі події в житті людей супроводжувалися танцем, починаючи від народження і аж до проведів у інший світ (ритуальні танці), більшість календарних обрядодій теж мали танцювальне наповнення. Саме тому хореографічна лексика вирізняється символічними нашаруваннями, виявляє найархаїчніші риси своєї семантики. Такі особливості цього шару лексики дають змогу не тільки описати різноманітні сторони її семантики, а й зробити певні висновки про духовність етносу, про характер його світосприйняття, адже національна культура зберігає і накопичує енергію своєї нації.

Хореографічною називаємо усю лексику, що стосується танцю: це і власне назви танців, назви рухів, учасників тощо. Дотепер ця тематична група була поза увагою лінгвістів, хоча здавна привертала увагу фольклористів, етнографів, мистецтвознавців (В. М. Верховинець [3], К. Ю. Василенко [2], А. І. Гуменюк [5] тощо)

Зазначена лексика ще не була предметом ґрунтовного дослідження науковців, що зумовлює актуальність і новизну нашої статті. Частково торкалася розгляду діалектної хореографічної лексики у складі музичної термінології С. З. Булик-Верхола в дисертаційному дослідженні «Формування і розвиток української музичної термінології» [1]. Дослідниця робить висновок, що музична термінологія тісно пов'язана з народною лексикою, адже в аналізованій терміноносій системі наявна значна кількість назв, які позначають народні інструменти та їх деталі, музикантів, народні пісні та танці. Крім того, авторка зазначає, що особливістю музичної термінології є вживання діалектних назв у терміній функції [1, с. 18].

Мета нашого дослідження — виявити та схарактеризувати хореографічну лексику, зафіксовану в українському діалектному мовленні. Матеріалом послуговували опубліковані лексикографічні джерела, що презентують три наріччя української мови.

Хореографічна діалектна лексика є досить цікавою та різноманітною за семантикою та походженням. Це не тільки найменування, пов'язані безпосередньо з танцем, а ще й з місцем, учасниками, часом доби тощо. Так, у гуцульському говорі знаходимо власне український відповідник італійському запозиченню *акатела* (з італ. "як в церкві") — спів без музичного супроводу, але відносно танців — *сухо'паркі* — виконання танцю без музики [Негрнич, с. 165]. Це явище підкреслює надзвичайну важливість танцю в житті українського народу, адже відсутність музики не була причиною, щоб не танцювати. У західнополіських говірках натрапляємо на гру *попада* [Аркушин т.2; 71], яку грали на вечорницях, коли дівчина сама вибирала парубка, з яким хотіла танцювати (у класичних танцях існує так званий *білий танець*, коли не кавалер, а саме дівчина запрошує до танцю).

Жоден сучасний захід, де є велика кількість людей і передбачаються розваги, не обходиться без тамади. *Тамада* — господар, розпорядник товариської вечери, бенкету [СУМ, Т. 11, с. 30], запозичене до нашої мови з грузинської через російську (з грузинської *тамада*) [ЕСУМ, Т. 5, с. 511]. У буковинських говірках *калфа* — старший парубок, організатор танців і, відповідно, *калфувати* — бути калфою [СБГ, с. 184]. Багата своїм семантичним наповненням і лексема *са'баши*, яку знаходимо в буковинських говірках: *са'баши* — 1. Тур танцю. 2. Швидкий танець. 3. Урочистий танок. 4. Танок на замовлення. Також побутують фразеологізми: *давати на сабаши* — платно замовляти мелодію до танцю; *давати за сабаши* — платити після танцю за спеціально замовлену мелодію чи вдале оркестрове виконання [СБГ, с. 486].

Серед танцювальної за своїм походженням лексики зустрічаються лексеми, вжиті в переносному значенні, наприклад, у гуцульських говірках дієслово *танцювати* означає "важко і постійно працювати" [МДГГ, с. 189]. Тут відображено і надзвичайну працелюбність українців, і тонке почуття гумору.

Іншу ж лексеми *гуляти* у значенні 'танцювати' знаходимо чи не в кожному говорі, хоча Словник української мови не фіксує це значення (*гуляти* — 1. Ходити не поспішаючи, для відпочинку, задоволення і т. ін. 2. Весело проводити час; розважатися. 3. Проводити час за випивкою: пиячити. 4. розм. Бути в близьких любовних стосунках з ким-небудь 5. Грати в яку-небудь гру. 6. Не використовуватися (про землю і т. ін.). 7. перен., розм. З великою силою, дошкульно бити. 8. Бути у періоді парування, злучки (про тварин)) [СУМ, Т. 2, с. 191].

Досліджувані лексичні одиниці утворюють розгалужену систему, у межах якої можна виділити такі лексико-семантичні групи та підгрупи:

1. Лексеми на позначення власне поняття 'танець': *го'пки* [Брилінський, с. 29], *го'чки* [Брилінський, 29], *гу'льки* [Брилінський, с. 30], *вечу'рки* [Лисенко, 42], *скач* [Онишкевич, ч. 2, с. 222], *скок* [Онишкевич, ч. 2, с. 222], *база'рь* [Онишкевич, ч. 1, с. 40], *бамболя'к*

[Онишкевич, ч. 1, с. 42], *вечірки* [Онишкевич, ч. 1, с. 94], *гуляничка* [Онишкевич, ч. 1, с. 198], *відрига'н* — модний танець [МДГГ, с. 24], *вікрута'с* [МДГГ, с. 25], *гінба'* [МДГГ, с. 35], *танцю'ван'и* [МДГГ, с. 188], *танцю'лькі* [Аркушин, т. 2, с. 192], *ба'ль* [СБГ, с. 23], *гу'льки* [СБГ, с. 78], *заба'ва* [СБГ, с. 121], *да'ниці* [СБГ, с. 89], *музи'ка* [Негріч, с. 117], *да'неці* [Г, с. 55], *го'цадрала* — смішний, невмілий танок [Онишкевич, ч. 1, с. 189] та ін.

2. Назви різновидів танців: а) чоловічі танці: *арка'н* (*арган*) [Г, с. 18], *гайду'к* [Г, с. 43], *гайду'к з по'ходом* [Негріч, с. 142], *кружля'к* [СБГ, с. 226], *кругле'к* [Г, с. 105];

б) власне українські танці: *гуцу'лка* [Г, с. 50], *гопа'чок* [Г, с. 202], *дрембуле'нка* // *дрібу'шка* [Г, с. 63], *коломи'їка* [Г, с. 99], *тропоте'нка* [Г, с. 189], *чіпу'шка* [Г, с. 213], *трісу'нка* // *тупотраска* [Негріч, с. 171], *хантолі'вка* [Негріч, с. 178], *піді'нка* [Негріч, с. 187], *корба'н* (Аж упріли, так гуляли корбана) [СБГ, с. 24], *ко'са* (Маю охоту з Марусинов піти косої) [СБГ, с. 226], *кру'тла* [СБГ, с. 235], *завируха* [Аркушин, т. 2, с. 163], *крутя'к* (Ми танцю'вали крут'ака') [Аркушин, т. 1, с. 259], *фігуро'ва по'лька* (А то по'лка фігуро'ва, а то д'івка гоноро'ва... (Нар. пісня)) [Аркушин, т. 2, с. 221], *потрясана* [СЛГ], *гайду'к* [МДГГ, с. 32], *танец кривий* [МДГГ, с. 188], *тропоки'нка* [МДГГ, с. 196], *увива'нец* [МДГГ, с. 198], *шторца'к* [Онишкевич, ч. 2, с. 390], *чо'боти* — назва музики й танцю [Глуховцева, 223] тощо;

в) запозичені танці: *мазу'рка* [Онишкевич, ч. 1, с. 426], *та'нко* — танго [Онишкевич, ч. 2, с. 279], *ва'лець* — вальс [Аркушин, т. 2, с. 42], *кара'нет*, *кракоўйяк*, *'яблучко*, *ко'робочка* [Г, с. 202]. Отже, ця група представлена різноманітними номенами. Трапляються загальновідомі назви (аркан, гуцулка, полька), а також такі, що поширені, а відповідно, відомі лише на певній території. Так, назва танцю *березу'нка* [Негріч, с. 24], ймовірно, походить від назви одного з населених пунктів (Нижнього Березова, Середнього Березова, Вижнього Березова чи Бані Березова), *микульи'нка* — від с. Микуличин. Є також лексеми, які стали архаїзмами, оскільки поступово зникає, або зникло поняття, яке вони позначають: *га'нка* (*Типер модні танці пішли, ганки пушиті ніхто і ни гуляє*) [СБГ, с. 68], *ма'хан'и* [МДГГ, с. 100], *обе'рок* — танець, який танцювали “за Польщі” і в перше повоєнне десятиліття [Аркушин, т. 2, 3], *ше'баш* (*Шок'е прейдут' пара'зве, танцю'йут' ше'баш на вас'іл'ї*) [Аркушин, т. 2, с. 261] тощо.

3. Учасники дійства: а) лексеми з прозорою номінацією: *танцю'р*, *танцю'рка* [Аркушин, т. 2, с. 192], *дансерка* [Огієнко, с. 102], *вечірничо'к*, *вечірник* — учасник вечорниць [Онишкевич, ч. 1, с. 114], *тане'чник* (*Зло'му тане'чникові і по'ли вад'ат*) [Онишкевич, ч. 2, с. 279], *данцівни'к*, *данцівни'ця* [Г, с. 55], *танцю'ра* — танцюристка [Глуховцева, с. 202];

б) номінації, що характеризують вміння — невміння танцювати: *гуля'ций* — вправний танцюрист [Негріч, с. 55], *негуля'ций* — який не вміє танцювати [Негріч, с. 122];

в) ведучий дійства: *ка'лфа* — старший парубок, організатор танців [СБГ, с. 184].

4. Дієслова на позначення процесу ‘танцювати’: *вифи'цувати* [Брилінський, с. 19], *гуля'ти* [Брилінський, с. 30], *скака'т* (*скака'ть*)

(Заставила б стару (свекруху) стукалки скакати) [Лисенко, с. 195], витряса'ти (Барз до'брі бы'ло на весі'лю, дая'ки газдо'ве барз витряса'ли и'ще зо своїми газдин'ями) [Панцьо, с. 2], дрондз'ати [Москаленко, с. 32]. У цій групі можна виокремити підгрупи, а саме:

а) лексеми, що мають прозору номінацію 'танцювати': данцюва'ти [СБГ, с. 89], плясати, плісати [СБГ, с. 433], тріпоті'ти (Данцювали, тріпотіли, поки їсти не схотіли) [СБГ, с. 553], ходити (А хто пол'ку добре ходит', той на пол'і добре робит') [Аркушин, т. 2, с. 230], гуляти [Брилінський, с. 30], тро'пати (Старий, старий, а ші тропає) [СБГ, с. 554], танцьова'ти [Онишкевич, ч. 2, с. 279];

б) номінації на позначення манери виконання: *викрижко'вувати* — танцювати, викручуючись [НРС, с. 72], *цифрува'ти* — танцювати гарно (*Але юж цифру'є то'та дї'йка*) [Панцьо, с. 90], *дзи'гати* — танцювати з великим запалом (*— Був'їс в неділю на музиці в клубі? — Був. Але'м собі дзигнув!*) [Негріч, с. 62], *подпри'говатися* — танцювати з підскоком [Онишкевич, с. 95], *крути'тисі* — кружляти в танці [Негріч, с. 101] *дрібота'ти / дріботи'ти* — танцювати коломийку [МДГГ, с. 51], *дубасува'ти* — завзято танцювати [МДГГ, с.52], *фурицова'ти* — танцювати, показувати себе (*От він фурицює добре, всі аж задивились*) [СПГ, с. 97], *вігулювати, вигулювати* — витанцьовувати [СБГ, с. 52], *дрембуле'ти, дрібуле'ти* — дріботіти [Гг, с. 63], *викозу'ловати* — виробляти фокуси, танцювати з викрутасами. (*Отой так що танцює: той як почне викозу'ловати, так лихо його матері!*) [Чабаненко, с. 152];

в) дієслова на позначення веселого витрачання часу: *набува'тисі* — веселитися в гостях (їсти, пити, танцювати) [Негріч, с. 118], *вечеркува'тися* — розважатися на вечорницях [Онишкевич, ч.1, с. 94], *нагу'ловатися (са)* — багато, досхочу натанцюватися, *гільбува'ти* — веселитися, гуляти, *гіньбува'ти* — вести аморальний спосіб життя [МДГГ, с. 35], *купра'житьь* — гуляти, бенкетувати [Чабаненко, с. 230];

г) масові гуляння молоді в день храму: *странсура (стринсура), схід* [СБГ, с. 525, 535].

5. Лексеми на позначення манери виконання танцю: а) швидко: *жи'во, кре'пко* [СБГ, с. 16, 232] *шпа'рко* [Лисенко, с. 236], *те'льма, шмо'ром* [Онишкевич, ч. 2, с. 283, 386], *вльот* [Аркушин, т. 1, с. 67], *крутий* [Аркушин, т. 1, с. 258], *бо'рзо, глягара', ка'бата* [Онишкевич, ч1, с. 66, 175, 333], *угальо'ни, угальон* — дуже швидко [СБГ, с. 561];

б) повільно: *ні'паво* [Гг, с. 133] *мире'вий* [Онишкевич, ч. 1, с. 440], *ві'вагом* [Гг, с. 37];

в) веселе: *ерки'ї, же'хлий* [Гг, с. 67, 69], *го'їний* [СБГ, с. 72], *вала'* — гуртом, масово (*Тепе'р іду'т вала' танцюва'ти, а коли'с на'рубок браї' дї'юку*) [Гг, с. 32], *рітьма'* — завзято, нахабно [Гг, с. 163]. Серед представлених лексем функцію означення виконують як прикметники, так і прислівники, хоча переважають прикметники (*О, вчєра на толоці був гоїний данець*) [СБГ, с. 72], (*Бобе'рко — то крути'ї та'нець*) [Аркушин, т. 1, с. 258].

6. Найменування елементів танцю: а) елементи аркана' — *а в підко'ви* (чоловіки підскакують, ударяючи правою ногою об ліву) [Негріч, 19], *лист дубо'вий* [Негріч, 105] та ін.;

б) танцювальні фігури — *гайду'к* [Гг, с. 43], *го'лубец* [Гг, с. 47], *увива'нец* [МДГГ, с. 198], *виверта'си* — особливого роду па в танках [Чабаненко, с. 142].

7. Назви місць, де відбуваються танці: *данцо'вка* // *данцо'вня* — підготовлене для танців місце (напр., на весіллі) [Гг, с. 55], *да'ниця* — майдан у селі, де звичайно танцює молодь [СБГ, с. 89], *збіжище* (не-схвальне слово) — збори, сходка молоді для гуляння [Сизько, с. 36] *браскуте'ка* — знев., нове 'дискотека' (*То ни пусиди'ш вдо'ма — тра на ту браскут'е'ку су'нутис'а?*) [Аркушин, т. 1, с. 30], *до'світки* — групове гуляння молоді [Глуховцева, с. 69] та ін.

8. Вигуки, які супроводжують танці: *го'ца, го'ца-ке'ца* — вигук, яким заохочують до танцю ('*Го'ца-ке'ца ко'ло п'їе'ца, тре'ба ба'бі смич-ка*') — жартують з старої баби, що пускається з молодим танцювати) [Онишкевич, ч. 1, с. 189], *гу'гугів* — гукання дівчат після коломийки або танку, щоб підключалися до танцю хлопці [Онишкевич, ч. 1, с. 197], *а вважс'ї* — будь уважний, попередня команда в гуцульських танцях виконувати наступний елемент [Негріч, с. 19]. Вигуки-команди виконувати той чи інший елемент в аркані: *а в підко'ви* [Негріч, с. 19], *лист дубовий* [Негріч, с. 105], *п'їть м'їнь'ї, два сіда'ї* [Негріч, с. 136], *стропачко'м* [Негріч, с. 164] та ін. Наявність такої значної кількості вигуків в аркані зумовлено тим, що цей танець виконується великою кількістю учасників, що танцюють зімкнутим колом, або півколом і задля синхронності рухів даються відповідні команди. Особливу роль тут відіграє керівник танцю, який знаходиться або в центрі кола, або танцює з товаришами в замкненому колі і дає відповідні команди [4, с. 316].

Як бачимо, серед усіх груп найширше представлені назви різновидів танців, а також процесу 'танцювати'.

Аналізуючи хореографічну лексику, зафіксовану в діалектних словниках і етнографічних розвідках, можемо зробити висновок, що найбільше вона відображена в джерелах, що описують говори південно-західного наріччя української мови, на що, ймовірно, вплинула самобутня культура даного регіону, а також елементи художніх традицій сусідніх народів, що увійшли в гармонійну єдність з культурою корінного народу. Так, у гуцульському говорі зафіксована найбільша кількість лексем — 85, приблизно однакова кількість у буковинських та бойківських говірках (45 і 44 відповідно). Бракує діалектної хореографічної лексики в полтавських говорах, говірках Одеської області. Загалом, у всіх трьох наріччях, більше чи менше вона відображена, крім того, лексеми дуже часто повторюються в межах окремих говорів.

Надалі таке дослідження дасть можливість проаналізувати хореографічну лексику і на матеріалі літературної мови.

Умовні скорочення джерел:

- Аркушин 1. Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок : у 2-х т. / Г. Л. Аркушин. — Луцьк : Ред.-вид. відд. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. — Т. 1. — 354 с. — Т. 2. — 458 с.
- Брилінський 2. Д. М. Брилінський Словник подільських говірок / Д. М. Брилінський. — Хмельницький : Редакційно-видавничий відділ, 1991. — 116 с.

- СПГ 3. Ващенко В. С. Словник полтавських говорів. Випуск перший / В. С. Ващенко. — Харків : Видавництво харківського ордена трудового червоного прапора державного університету ім. О. М. Горького, 1960. — 107 с.
- Глуховцева 4. Глуховцева К. Словник українських східнолобжанських говірок / К. Глуховцева, В. Леснова, І. Ніколаєнко, Т. Терновська, В. Ужченко. — Луганськ, 2002. — 234 с.
- ПУ 5. Говірки історичної Уманщини та суміжних земель / [Г. Г. Березовська, І. І. Кривошея, Т. М. Тищенко та ін.] ; за ред. Т. М. Тищенко. — Умань : РВЦ «Софія», 2008. — 259 с. (Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Східноподільський лінгвокраєзнавчий центр)
- Гг 6. Гуцульські говірки: короткий словник / [відповідальний редактор Я. Закревська]. — Львів, 1997. — 232 с.
- ЕСУМ 7. Етимологічний словник української мови : у 7 т. — К. : Наукова думка, 2006. — Т. 5. — 704 с.
- Лисенко 8. Лисенко П. С.. Словник поліських говорів. / П. С. Лисенко. — К. : Наукова думка, 1974. — 260 с.
- Москаленко 9. Москаленко А. А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської області (До IV Міжнародного з'їзду славистів) / А. А. Москаленко. — Одеса : Одеський державний педагогічний інститут ім. К. Д. Ушинського, 1958. — 78 с.
- Негрич 10. Негрич М. Скарби гуцульського говору: Березови' / Микола Негрич — Львів, 2008. — 224 с.
- Огієнко 11. Науково-популярний тримісячник „Бібліотека рідної мови” видає проф. д-р Іван Огієнко 1933 ч. 3 1934 // Огієнко І. Рідне писання. Частина друга: словник місцевих слів, у літературній мові не вживаних / Іван Огієнко. — Жовква, 1934. — 159 с.
- Онишкевич 12. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок : у 2-х ч. / М. Й. Онишкевич — К. : Наукова думка, 1984. — Ч. 1. — 496 с. — Ч. 2. — 516 с.
- Панцьо 13. Панцьо С. Матеріали до словника лемківських говірок (дієслівна лексика) / Стефанія Панцьо. — Тернопіль, 2009. — 108 с.
- МДГГ 14. Піпаш Ю. О. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області) / Ю. О. Піпаш, Б. К. Галас. — Ужгород, 2005. — 266 с.
- Сизько 15. Сизько А. Т. Словник діалектної лексики говірок сіл південно-східної Полтавщини / А. Т. Сизько. — Дніпропетровськ, 1990. — 100 с.
- СБГ 16. Словник буковинських говірок / [за заг. ред. Н. В. Гуйванюк]. — Чернівці : Рута, 2005. — 688 с.
- СЛГ 17. Словничок лемківських говірок. — Режим доступу: <http://www.ethnos.lemky.com/>
- СУМ 18. Словник української мови. — К. : Наукова думка, 1980. — Т. 5. — 704 с. — Т. 11. — 699 с.
- Чабаненко 19. Чабаненко В. А. Словник говірок нижньої Наддніпрянщини : у 4-х т. / В. А. Чабаненко. — Запоріжжя, 1992. — Т. 1. — 324 с., Т. 2 — 371 с., Т. 3 — 304 с., Т. 4 — 264 с.
- НРГ 20. Шило Г. Наддністрянський регіональний словник. / Гаврило Шило. — Львів ; Нью-Йорк, 2008. — 288 с.

Список використаних джерел:

1. Булик-Верхола С. З. Формування і розвиток української музичної термінології : авторефер. дис. канд. філол. наук : 10.02.01 / Софія Зіновіївна Булик-Верхола. — Львів, 2003. — 23 с.
2. Василенко К. Ю. Лексика українського народно-сценічного танцю / К. Ю. Василенко. — К. : Мистецтво, 1971. — 562 с.
3. Верховинець В. М. Теорія українського народного танцю. / В. М. Верховинець. — К. : Музична Україна, 1990. — 150 с.
4. Гарасимчук Р. Народні танці українців Карпат / Роман Гарасимчук. — Львів : Інститут народознавства НАН України, 2008.
5. Кн. 1: Гуцульські танці. — 607 с., іл.
6. Кн. 2: Бойківські і лемківські танці. — 320 с., іл.
7. Гуменюк А. І. Українські народні танці / А. І. Гуменюк. — К. : Наукова думка, 1969. — 612 с.
8. Кобилянський Б. В. Діалект і літературна мова / Б. В. Кобилянський. — К. : Радянська школа, 1960. — 276 с.

The article analyzes the choreographic dialect vocabulary that is fixed in lexicographic and ethnographic works, and selected the lexical-semantic groups and subgroups.

Key words: choreographic vocabulary, dance, dialect.

Отримано: 28.08.2011 р.

УДК 37(477.43)

Т. Й. Франчук

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОРОБОК ІВАНА ОГІЄНКА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРОВІДНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

У статті йдеться про основні тенденції розвитку вітчизняної університетської освіти реформаційного періоду.

Ключові слова та словосполучення: університетська освіта, трансформаційні процеси, особистісно орієнтована освіта, національне відродження.

В історії кожного народу є постаті, звернення до спадщини яких є доцільним за будь-яких змін у житті нації.

Ключовою позицією, що означає сутність нинішньої ситуації в освіті, професійної в тому числі, є зміна освітньої формули, тобто трансформація класичної інформаційно-репродуктивної освіти в особистісно орієнтовану. Трансформаційні процеси і передбачають пошук найбільш оптимальних моделей здійснення такого рівня переходу, пошук механізмів безконфліктного руху до освітніх стандартів, які диктує передусім формування нової якості людського життя.